

סוויסאייר

מה עושה אדם שהמציאות אינה מוצאת חן בעיניו? כיצד יקרא עליה תגר?
האם יראה בה אויב שיש לחתור תחתיו, תוך סכנת נפילה לייאוש וחוסר תכלית?
האם יכונן את אורחות חייו סביב עשייה ושינוי, תוך הסתכנות דומה?
האם יברח אל מחוזות של נוסטלגיה ושל יופי לא מופרע?
האם יתבונן בה מבעד לזגוגית של ביקורת?

התערוכה "סוויסאייר" מעמידה במרכזה את המבט, המבט המכונן את המציאות ואת תודעת המתבונן, מבט שאוצר בחובו פוטנציאל לפעולה שתתממש, או לא, בדומה לזינוק שמזמין החישוק הניצב בתערוכה, שהוא גם פריזמה. המבט החוצה, גם אם הוא טעון וביקורתי, מדגיש דווקא את המחיצות בין המתבונן למושא ההתבוננות, את הקושי והמורכבות של הפעולה בתוך המציאות הביתית והלוקלית.

בשתיים מעבודותיי במדיה דיגיטלית מעיבים על סלון הבית ועל מה שמתגלה מבעד לחלונו פרדוקסים ומבוכות. בעבודה "מהפכנים" נשחקת שיחת סלון בין חברים, שמפעמת בהם רוח מהפכנית, הופכת לעקרה ושמרנית, לטקסט קלישאי וחסר תכלית, שיש בו גם הקשרים מאיימים.

בעבודה "ברוש מתאבך" מיתמר ברוש כעמוד עשן בחלון ביתי הנשקף לשכונת הר יונה, שכונה יהודית הממוקמת על אדמות מופקעות בעיר מגורי נצרת עילית. השכונה מזדקרת, מחציפה כנגד הכפרים הערביים שבלבם היא יושבת ומגבילה את התפשטותם. הברוש המתאבך הוא אות פיוטי אך מאיים על האווירה בעיר, כפי שאני חווה אותה מאז עברתי אליה, שנה אחרי מהומות אוקטובר 2000.

נקודת המוצא לתערוכה היא מגזין של חברת התעופה "סוויסאייר" מ-1985, המציע את כל המיטב של התרבות האירופית השבעה לנוסעיו, מתבליטים מוזהבים ועד גבינה. הרחקת העדות להזיות השוויצריות שלי נוגעת ללוחות השנה הזכורים לי מילדותי. הם נשלחו להורי בקביעות מידיד שוויצרי, והיו נתלים אחר כבוד על דלת השירותים. הייתי מתבוננת בהם ארוכות ומערה אותם אל זרם הדם התרבותי שלי. כרי הדשא והפסגות המושלגות הצטיירו עבורי כמעין מולדת אבודה בתוך הלבאנט. מבטי הנשוא מערבה ראה בנוף האירופי ממד אקזוטי, בדומה, אולי, לאופן בו תפסו בני אירופה בתחילת המאה הקודמת תרבויות פרימיטיביות כמודל נכסף. בחרתי להציב בחלל אובייקטים נוספים המעלים רעיונות של כמיהה אל האקזוטי, תוך ניכוס וזיוף מודע, דוגמת סוכריות הגומי בצורת פירות עסיסיים או שרשראות הפרחים.

הדימויים מתוך מגזין הטיסה הפיחו בי השראה לחלק מן היצירות, ובאמצעותם הפכה בעיני רוחי veuchhv /vkcbv ak vdkrhv ktuko crueh' fchfuk' vnaqc chi vneunh uvthruph חציו של החלל נשלט על ידי אכסדרת עמודים וציור גדול ממדים המתאר את סצנת הקרב על גשר מילוויוס. הציור מנכס מתווה הכנה של ג'ובאן פרנצ'סקו פני (PENNI) לציור פרסקו בוותיקן. הרישום המקורי מאופיין ביכולת רישום מרשימה של הצייר וכוח המצאה קומפוזיציוני מעורר השתאות. את הווירטואוזיות שלו החליפה

עבודה מונוטונית של העתקה באמצעות מקרן. כדי לחקות את גוני הרישום החומים ציירתי עם תמיסת קפה עלית.

הקרב מתואר בציור כטקס אקסטטי, פסטיבל גברי קתרטי לזוהב ומלהיב, אך מעל לכל, לגיטימי. זהו קרב בלי אוכלוסייה אזרחית, אין בו מקוננים או מטען רגשי. זהו קרב רחוק של מישוהו אחר, שניתן ליהנות ממנו הנאה אסתטית שלמה, בדומה להתבוננות באריג בעל מרקם עוצר נשימה.

בתיאור הקרב יש מן המחול, האורגיה ושלהוב היצרים. לנו יש זכות להתבונן בסצנה האלימה בסטואיות, תוך צעידה מתונה בין סטיו עמודים, שהוצבו בחלל.

אכסדרת העמודים עשויה אף היא נייר, ושתול בה עמוד אחד מקורי, כמו באגדה על חידתה של מלכת שבא למלך שלמה, בה נדרש השליט לזהות מי מבין עשרות זרי הפרחים המלאכותיים הוא הזר האמיתי היחידי.

אילה ניצב.

סוויסאייר

חלל התצוגה בכברי הוא בעת ובעונה אחת חומר גלם ומקור השראה לאילה ניצב בבניית התערוכה "סוויסאייר". החלל, קובייה לבנה שבמרחבה ניצב עמוד לבן, הוא דוגמה טיפוסית לחלל תצוגה אירופי מודרני. הקובייה הלבנה היא מקום שקט ומנותק, שבו מוצגים אוצרות התרבות. היא גם מושא הביקורת של אמנים והוגים משנות השישים והלאה, הטוענים שחללי התצוגה המסורתיים הם אליטיסטיים ומדירים מתוכם מגזרים חברתיים שלמים. התערוכה בודקת מה בין אותו חלל תצוגה אירופי, שקט ומנותק, ובין המציאות הישראלית העכשווית; מה בין מסורת הייצוג ארוכת השנים של אירופה ובין התרבות הישראלית, שמורכבת ממגוון ממקורות תרבותיים וזהויות אתניות; מה בין האסקפיזם שהחלל ושם התערוכה "סוויסאייר" מגלמים, ובין מרכיבי הקיום בארץ כיום. אילה ניצב מציג דימויים המייצגים פנים שונים של הסימולקרה של אירופה, דימויים ללא מקור שמחליפים את הממשי, בעיני התייר הישראלי. היא מציגה אותם בחומרים דלים ויומיומיים, המעוררים שאלות הנוגעות לתפקיד של אותה אירופה מדומיינת בהווה של התרבות הישראלית.

במבנה הגלריה שבה ניצב עמוד בודד, העמידה האמנית גילי נייר המקבילים לעמוד הקיים, ויצרה שדרת עמודים החוצה את חלל התצוגה. שדרת העמודים מאזכרת ארמונות ומבני ציבור מפוארים, היא מאזכרת גם את הסטואה או האכסדרה, שבה לימדו פילוסופים את משנתם. עמוד השיש בעל הכותרת, שמציין את התקופה הקלאסית, ערש התרבות המערבית, מתחלף בתערוכת "סוויסאייר" בנייר, חומר פשוט, נגיש ומתכלה. לאורך שדרת העמודים מוצג ציור מונומנטלי המכסה קיר שלם, עלית (הקרוב על פונס מילוויוס) (2010). הציור הוא העתק מוגדל לרישום שצייר ג'ובאן [פרנצ'סקו פני (Giovan Francesco Penni, 1496-1528) בתקופת הברוק. הציור השייך למסורת האירופית מצויר באמצעות תמיסת קפה "עלית", המשמשת כצבע מים. הקפה נחשב לעממי וזול והציור מבוצע על גבי נייר פשוט. ההרואיות שמוצגת בציור כמושא אסתטי וכאידיאל, איננה מתיישבת עם הידע על המלחמה ודימויה בארץ. כאן המלחמה אינה מוכרעת בקרב אחד. היא קונפליקט מתמשך שאין בו גיבורים ומנצחים. הניכוס של ציור אירופי והצגתו מחדש בחומרים ובהקשרים מקומיים, מדגיש את היותו זר ומנותק מן המציאות הישראלית.

אובייקט נוסף שבו מנוכס ציור אירופי, הוא עלון חברת התעופה "סוויסאייר" שעל שמו נבחר שם התערוכה. העלון מוצג כשדפיו פתוחים, שני צידי הכריכה מוצגים בעבודה כדימוי בודד. הכריכה הקדמית היא רפרודוקציה לדיוקן נסיך ליכטנשטיין, מ-1740. בצידה משובץ הסמל המסחרי (לוגו) של חברת התעופה "סוויסאייר". על הכריכה האחורית מופיעה פרסומת לחברת "קורום" בה מוצגת סדרת שעונים הבנויים ממטבעות דולר אמיתיים – בבחינת גילום מובהק של מערכת

החליפין הכלכלית. עלון חברת **התעופה** יוצר סימולקרה של אירופה, אשר שוויץ היא הייצוג המובהק שלה: תרבותית, עתיקה ומכובדת. המוצר שהתייר רוכש כאשר הוא יוצא לחופשה, הוא האשליה האירופית, שלכאורה, מנוגדת בכל להוויה הישראלית. עבודה נוספת שמשוחחת עם מסורת הציור האירופי היא *ברוש מתאבק* (2010), היא מאזכרת את מסורת ציור התפנים הוונציאני, שבו נשקף מבעד לחלון החדר נוף **ציורי**. בעבודה נראה תצלום של סלון עם מרקע טלוויזיה וחלון רחב, אשר מבעדו נשקף נוף של נצרת עילית. על רקע הנוף ממריא לו הברוש באיטיות אדישה, המרקם של ענפיו גורם לו להראות כעשן מתאבק. תנועתו האיטית מסבה את תשומת הלב למתח בין הפנים לחוץ. מבטו של הצופה נמשך אל שני חלונות, אל מרקע הטלוויזיה, שמהווה חלון לחלל אסקפיסטי של פנטזיה, ולצדו חלון שממנו נשקף נוף של נצרת עילית, עיר פריפריאלית קשת יום, שמהווה במידה רבה מיקרוקוסמוס המשקף את יחסי היהודים והערבים בישראל, בגלל מיקומה הגיאוגרפי הצמוד לנצרת.

פריזמה (2010) הוא אובייקט פסולי המורכב משני מרכיבים, מעמד תווים שעל גביו רותך חישוב. בדומה למוצגים האחרים בתערוכה גם החפצים המרכיבים את *פריזמה* מזוהים עם תרבות אירופית. המרכיבים של האובייקט מאזכרים מופעים: מעמד התווים מאזכר את הקונצרט ואילו החישוב מאזכר את הקרקס. שני המופעים דורשים יכולת וירטואוזית הנובעת מאימון ממושך. עם זאת, הם נתפסים כמנוגדים. הקונצרט מזוהה עם תרבות גבוהה, עם האפוליני והנשגב. הקרקס מזוהה עם תרבות פופולרית, עם הדיוניסי. *פריזמה* הוא בן-כלאיים, המחבר באופן אורגני בין שני פנים הנחשבים למנוגדים בתרבות. הוא מערער על ההבחנה בין גבוה לנמוך ומציע לראות בהם אחד. נושא נוסף שמופיע בעבודה הוא המבט של הצופה. כמו בעבודות אחרות שניצב יצרה, כדוגמת *ברוש מתאבק ואוקולוס* (2009), היא מזמינה את הצופה להביט במציאות מבעד למסגרת שהיא מעמידה בעבורו. במקרה זה הצופה מביט מבעד לחישוב, האנלוגי לעדשת המצלמה. העבודה מדגימה לצופה את כוחה של הצבת המסגרת. מאידך, לנוכח החישוב הריק, הקרקס, מתבהר כי הצופה נתון למבטם של אחרים, מבט מצמית המשמש לפיקוח ושליטה. המבט מוצג בעבודה זו באופן דו משמעי. מחד - הוא אמצעי לבחינת המציאות ולשינויה, ומאידך - הוא אמצעי למישטור.

תערוכת "סוויסאיייר" מעלה שאלות על הזהות הישראלית, התלויה בין מזרח למערב ועל הקונפליקט הישראלי-פלסטיני. היא מציעה לצופה להסתכל בהם מנקודת מבט חדשה.

עידית ייטב-בירן